

Ulični amijentalni teatar: Život Nikole Tesle

Sekereš, Mira

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:831461>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA KAZALIŠNU UMJETNOST
DIPLOMSKI STUDIJ KAZALIŠNE UMJETNOSTI, SMJER: NEVERBALNI
TEATAR

MIRA SEKEREŠ

RAD NA PREDSTAVI „ŽIVOT NIKOLE TESLE“
DIPLOMSKI RAD

MENTOR: izv. prof. art. JASMIN NOVLJAKOVIĆ

Osijek, 2023.

DIPLOMSKI STUDIJ KAZALIŠNE UMJETNOSTI
SMJER NEVERBALNI TEATAR

MIRA SEKEREŠ

RAD NA PREDSTAVI „ŽIVOT NIKOLE TESLE“
DIPLOMSKI RAD

MENTOR: izv. prof. art. JASMIN NOVLJAKOVIĆ

Osijek, 2023.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Mira Sekereš potvrđujem da je moj diplomski rad
diplomski/završni
pod naslovom „Život Nikole Tesle“ (ambijentalna predstava)
te mentorstvom profesora Jasmina Novljakovića

rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, 2023.

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PROCES RADA	2
2.1. INSPIRACIJA, IDEJA, KONCEPT	2
2.2. ODNOS MAJKE I DJETETA	4
2.3. JEDINSTVENOST U MNOGOSLOJNOSTI	7
3. ASPEKTI PREDSTAVE	9
3.1. AUTORSKI TIM	9
3.2. POKRET KAO UNIVERZALNI JEZIK	11
3.2.1. SUVREMENE PLESNE TEHNIKE	12
3.2.2. POKRET U SUVREMENOJ PREDSTAVI	14
3.3. AMBIJENTALNA KULISA	15
3.4. SVJETLO KAO JEZIK ZA SEBE	18
4. USPONI I PADOVI PREDSTAVE	20
4.1. TRAGEDIJA I PONOVI POČETAK	20
4.2. VREMENSKE (NE)PRILIKE	21
4.3. SURADNJA	21
5. ZAKLJUČAK	23
6. LITERATURA	24
7. SAŽETAK	26
8. ŽIVOTOPIS	27

1. UVOD

Predstava „Život Nikole Tesle“ autorski je projekt i diplomski rad Mire Sekereš, u režiji Marijana Josipovića i pod mentorstvom izv. prof. art. Jasmina Novljakovića. „Život Nikole Tesle“ je priča o svjetlu i tami, unutarnjem i vanjskom, važnom i nevažnom. Priča je to o podršci, neprestanoj i postojanoj, koja prati svakoga od nas tijekom života i koja nas potiče da napredujemo i postajemo ljudi. Ova predstava, iako je nastala potpuno slučajno i neplanirano, omogućila je meni i svima koji su u njoj sudjelovali jedno novo učenje o sebi ne samo kao umjetniku, nego kao i osobi u cjelini. Suradnja velikih i malih, iskusnih i onih manje iskusnih, otvorenih istraživanju i onih manje otvorenih... Sve je to rad na predstavi „Život Nikole Tesle“ uspio napraviti i spojiti i na kraju iznjedriti uspješnu predstavu. Prenoseći publici, izvođačima i cijelom autorskom timu svoju glavnu poruku, vjerujem da je predstava „Život Nikole Tesle“ uspjela pokazati suštinsku važnost bezuvjetne ljubavi i podrške koju svatko od nas treba i zaslužuje.

U ovom diplomskom radu osvrnut ću se na proces nastanka ideje same predstave, radu na predstavi te važnosti poruke koju ona nosi.

2. PROCES RADA

2.1. INSPIRACIJA, IDEJA, KONCEPT

Kada razmišljamo o današnjem svijetu i današnjem životu, nemoguće nam je zamisliti ga bez struje. Ona nam daje svjetlo, omogućuje rad različitih uređaja i zaslužna je za gotovo svaki aspekt našeg života. No, razmišljajući o struji i njenoj važnosti, rijetko kada mislimo na život njenog izumitelja - Nikolu Teslu. Iako gotovo da nema čovjeka na svijetu koji ne zna da je on zaslužan za pojavu izmjenične struje, odnosno struje koju danas poznajemo, rijetko tko uistinu poznaje njegov život i teškoće s kojima se susretao u svom životu. Upravo iz razmišljanja o nepoznavanju života Nikole Tesle, rodila se ideja o predstavi koja bi govorila upravo o tomu. No, da budem preciznija, javila se ideja o predstavi koja govori o životu Nikole Tesle iz jedne druge perspektive - one obiteljske. (slika 1.)

Iako sam i sama majka, moje razmišljanje o Nikoli Tesli i njegovoj obitelji krenulo je iz jedne druge perspektive – traženjem Tesle u mom životu. Znajući koliko toga je Tesla dao ovom svijetu, ljudima oko sebe i koliko su njegovi izumi olakšali život mnogima koji su došli nakon njega, zapitala sam se tko je Nikola Tesla u mom životu. Tko je osoba koja je tijekom svog života nesebično bila tu za druge i olakšavala život svima oko sebi, ali i meni omogućila istraživanje svijeta i pomagala mi u tomu. Odgovor na to pitanje je bio vrlo jednostavan – moj otac. Moj otac, Dušan Rudan, bio je svestrana, ali nadasve altruistična osoba. Od mladosti ga je zanimala umjetnost, posebno fotografija, i tu je ljubav cijeloga života njegovao. Ljubav prema fotografiji odvela ga je i u filmske vode te je snimao nagrađivane filmove s mnogim poznatim imenima, poput Mikija Manojlovića, Mire Furlan i Antuna Vrdoljaka. Ipak, nije umjetnost jedino što je momu ocu bilo srcu drago. Oduvijek je volio raditi rukama, izrađivati i stvarati nešto novo, nešto što će njegovim najmilijima i drugima omogućiti lakši i ljepši život. Tako je sagradio kuću od staklenih boca, vodio tamburaški orkestar, bio izvjestitelj s osječkog područja tijekom Domovinskog rata te je potkivao prepeličja jaja. No, ono gdje se njegov altruizam i iskrena briga za druge zaista očituju je u njegovoj borbi protiv ambrozije na području Osijeka. Osnivanjem udruge za zaštitu okoliša i ruralne baštine „Tuljan“ usmjerio se na to da svojim sugrađanima omogućiti ljepši i bolji život, što su svi u njegovom okruženju cijenili. Godišnje je održavao preko sto akcija uklanjanja ambrozije, kao i edukacija i predavanja o njenoj štetnosti. Moj otac radio je mnogo toga i mogla bih napisati cijeli jedan rad samo o njegovom životu, no upravo je on svojim životom i djelima bio inspiracija za ovu predstavu. U svojim mislima sam vidjela kako je on jedan veliki čovjek, moj osobni Nikola Tesla, koji je svojim životom i radom podržavao moje želje i nadanja.

Gledajući njegov život i odnos s njegovom majkom, koja ga je podržavala u stvaralaštvu i kreativnosti, pitala sam se kakva je bila Teslina majka i na koji način je ona doprinijela tomu da danas imamo sve što imamo. S tom idejom počelo je moje istraživanje ove teme, traženje izvora i pronalazak tek malog broja informacija koje je valjalo uzeti s oprezom. Ipak, u tom istraživanju razjasnila se i ideja autorskog projekta “Život Nikole Tesle” - prikazati Teslin život kroz prizmu njegove majke.

2.2. ODNOS MAJKE I DJETETA

Prva veza koju stvaramo u životu ona je s našom majkom. Čak i za vrijeme trajanja trudnoće, dijete je sposobno prepoznati majčin glas, odnosno njegovu frekvenciju, i reagirati na nju. Nakon rođenja, majka je ona koja u najvećoj mjeri brine o novorođenčetu i odgovara na njegove potrebe, na taj način stvarajući vezu s djetetom koja je dublja i čvršća od bilo koje druge koju će dijete imati cijelog svog života. Svojom ljubavi i brigom majke mogu otvoriti svojoj djeci put prema velikim uspjesima, no isto tako nedostatak majčine ljubavi može sputati dijete u njegovu napretku. Često se kaže kako su majke naša najveća podrška, ali i naš najveći kritičar, netko tko nas istovremeno želi pustiti da rastemo, ali i zadržati malima i pored sebe. Odnos majke i djeteta, posebno majke i sina, nerijetka je pojava u dramskim tekstovima i kazališnim predstavama. Jedan od odnosa koji vrijedi spomenuti i o kojem se često raspravlja je odnos Irine Nikolajevne Arkadine i Konstantina Trepljeva, odnos majke i sina u drami „Galeb“ Antona Pavloviča Čehova (Čehov, 2015; Ermilov, 1948). Ova drama, ne samo da je unijela promjene u tadašnje kazalište naglaskom emocija i raspoloženja, već je započela i raspravu u odnosu majke i djeteta koja traje preko stotinu godina. Čehov u svojoj drami postavlja jedan, može se reći nenormalan, nezdrav odnos majke i njenog sina, koji je započeo u djetinjstvu, a proteže se daleko u odraslu dob. Takav odnos narušava Trepljevo samopouzdanje, njegovu vjeru u sebe i koči ga u

svim podvizima tijekom cijelog života, a Irina Arkadina to kontinuirano potencira. No, takav odnos je upravo ono što nismo htjeli ovom predstavom prikazati. Majka Nikole Tesle bila je upravo dijametralno suprotna Irini Arkadinoj – topla, podržavajuća i uvijek spremna pomoći svom sinu.

Istražujući Teslin život, uvidjela sam kako je njegova majka bila posebna žena i posebna majka. Iako nikada formalno obrazovana, bila je veoma inteligentna i usavršila je mnoge vještine za koje je sam Tesla vjerovao da su zaslužne za njegovo eidetsko pamćenje. Poticala ga je na učenje i istraživanje, podržavala svaki njegov izum u djetinjstvu i veselila se svakom njegovom uspjehu. Vidjela je u svome sinu nešto posebno i znala je da tu posebnost treba njegovati kako bi se iz nje stvorilo nešto veliko. Ta Nikolina posebnost i ljubav njegove majke može se vidjeti u drugoj sceni predstave, kada su njih dvoje u igri. Razbacujući papire, loveći se i skrivajući se jedno od drugog, Nikola i majka u tim trenucima grade odnos pun ljubavi, povjerenja i potpune podrške. Ta ljubav i podrška su upravo ono što nedostaje u odnosu Irine i Konstantina – zbog stalne potrebe za dokazivanjem i nedostatka podrške, on nikada ne uspijeva postati „svoja“ osoba i ostvariti zdrav samostalan život (Čehov, 2015; Ermilov, 1948). No, Nikolina majka mu je pružala ljubav i podršku, stoga je on i imao priliku postati i ostvariti sve što je ostvario. Nikolina majka nije bila uz njega samo u dobrim trenucima, već i u onim manje dobrima. U trenucima kada je Tesla posustao po mamcima različitih ovisnosti, majka je i dalje bila uz njega. Iako nije podržavala njegovo ponašanje, nije ga ni osuđivala – jednostavno ga je pustila i dopustila mu da bude mlad, otvoreno mu to govoreći:

Idi, zabavi se! Što prije potrošiš sve ovo što imamo, bolje. Znam da ćeš ti to pobijediti.¹

---

¹ <https://www.plitvicetimes.com/teslas-mother-georgina-duka-tesla/>

A ta bezuvjetna ljubav koju je Nikola u tim trenucima osjetio bila je ono što mu je omogućilo da se izbavi iz ralja ovisnosti. Tesla cijelog svog života nije zaboravio svoju majku i sve što je ona učinila za njega. (slika 2.)

Razmišljanje o Tesli i njegovoj majci, kao i o majčinstvu općenito, pitala sam se na koji način majke formiraju svoju djecu. Usmjeravaju li majke svoju djecu prema onomu čemu djeca teže ili ih pak usmjeravaju tamo gdje one misle da bi djeca trebala biti? Pokušavaju li pomoći djeci u ostvarenju njihovih snova ili ih pak sputavaju? Žele li majke biti i prijateljice svojoj djeci ili smatraju da je to nešto što nije u redu? Kako sam i sama majka, povremeno se pitam ova, a i mnoga druga pitanja. Odnos majke i djeteta vjerojatno je najkompleksniji odnos koji postoji u prirodi i prikazati ga u njegovoj punini velik je izazov za pojedince, ali i cijelu grupu ljudi koja

stvara kazališnu predstavu. Toliko jednostavno, a toliko kompleksno, istovremeno površno i slojevito, jednom riječju izazovno. I to je izazov s kojim sam se odlučila suočiti u izradi predstave „Život Nikole Tesle“. (slika 3.)

2.3. JEDINSTVENOST U MNOGOSLOJNOSTI

Iako je na prvu radnja predstave „Život Nikole Tesle“ jasna iz samog naslova, ona je ipak mnogo više od samog života našeg velikog znanstvenika. Radnja predstave započinje prije Teslinog rođenja, u trenucima trudnoće njegove majke. Već je na samom početku vidljivo kako je njegova majka osjećala posebnu povezanost s njim i kao da je predosjećala da će u životu ostvariti velike stvari (Matačić, 2003). Prateći Nikolino odrastanje, pratimo i potporu njegove majke u tom procesu. Iako sa svakim njegovim novim izumom osjećamo težinu koju osjeća i

njegova majka, koja u dubini duše zna da će njezin sin otići u svijet, vidimo kako njezina podrška ne nestaje već postaje sve jača. Dopuštajući mu da ode, ona dopušta da dio nje ode s njim, mireći se s činjenicom da ne zna kada će opet vidjeti svoga sina. Tesla tada postaje važan znanstvenik, izumitelj koji svojim izumima omogućuje čovječanstvu lakši i jednostavniji život, otvarajući vrata mnogim drugim izumima koji će doći mnogo poslije njegova vremena. Svoju obitelj, posebno svoju majku, Tesla nosi u svom srcu te, nakon što sazna za bolest svoje majke, vraća se njoj kako bi mogao provesti posljednje trenutke uz nju. Njenom smrti Nikola Tesla na jedan način gubi dio sebe, gubi onu bezuvjetnu podršku koju je imao sve od djetinjstva (Matačić, 2003). No, mora nastaviti sa svojim životom, pružiti svijetu još mnogo toga prije nego i sam ode s ovog svijeta.

Razmišljajući o samom naslovu ove predstave, moglo bi se reći kako ona priča jednu vrlo jednostavnu priču, što u svojoj suštini i čini. No promatranjem načina na koje to čini, uviđamo kako to nije jedna obična priča o jednom jedinstvenom čovjeku. Ova predstava priča priču o životu jednog muškarca, jedne žene, njihovom odnosu i ljubavi koja se ne viđa često. Priča priču o snoviđenju odraslog čovjeka kojeg sretni i iskreni događaji iz prošlosti vraćaju na pravi put, kojemu samo i zamišljeni glas njegove majke daje prilike za nove dimenzije odluka i odnosa (Matačić, 2003). Ova predstava priča priču o roditeljskoj podršci u dobru i zlu, predstava iz koje bi mnogi roditelji mogli nešto i naučiti. Ovo je priča koja u svojoj slojevitosti priča jednostavnu, ali ipak jedinstvenu priču o jednom djetetu i njegovoj majci.

3. ASPEKTI PREDSTAVE

3.1. AUTORSKI TIM

Autorski tim ove predstave čine ljudi koji su na svoje posebne načine pridonijeli njenom stvaranju i izvedbi. U procesu stvaranja ideje i koncepta predstave važnu su ulogu imali moj mentor izv.prof.art. Jasmin Novljaković i redatelj predstave Marijan Josipović, koji mi je tijekom procesa postavljanja predstave bio od iznimne pomoći s pojedinim redateljskim rješenjima. Najveća pomoć mi je bio prijatelj, magistar kiparstva, Nikola Faler koji me je začarao i fascinirao moćnim skulpturama Nikole Tesle izrađenima od slame. Nikola je u cijelom procesu rada na ovoj predstavi bio vrlo važna osoba za mene jer mi je iznova postavljao najvažnije pitanje – zašto baš Nikola Tesla? Često mi je takav podsjetnik bio vrlo važan jer sam imala mnogo ideja zbog kojih mi je prijetilo da izgubim upravo tu nit vodilju. Osim u cijelom procesu izrade predstave, moj prijatelj Nikola pomogao mi je i u scenografskom vidu, izradivši slamnati toranj za sam kraj predstave. (slika 4.)

Ova tri čovjeka bila su moja nit voditelja, svjetlo u tami kod mnogih ideja i podrška u trenucima preplavljenosti i neodlučnosti. Prateći ispite na akademiji i upijajući estetiku kojom se Jasmin i Marijan koriste, znala sam da nisam pogriješila i da će me oni usmjeriti na pravi put. Potpomognuti svojim iskustvom i znanjem, znali su mi postaviti prava pitanja, ali i pustiti me da sama pronalazim rješenja, ovisno o situaciji u kojoj smo se nalazili. Uz njih, veliku ulogu odigrao je i kolega Davor Tarbuk s druge godine diplomskog studija Gluma, utjelovljujući naslovnu ulogu Nikole Tesle. Njegov pristup ovom cijelom projektu, materiji i samoj kompleksnosti lika koji je Nikola Tesla bio, upravo je ono što je ovoj predstavi trebalo. U nastanku predstave sudjelovali su i polaznici plesnog studija Shine, pokazujući zavidnu razinu

profesionalnosti i spremnosti na rad. Iako su mnoge probe bile dugotrajne i mukotrpne, nisu posustajali, već su bili spremni raditi koliko god i što god je potrebno. Pokazujući iznimnu involviranost u materijal i temu predstave, osjećali su se spremni i sposobni radu na predstavi pridonositi vlastitim rješenjima i idejama, što je uvelike olakšalo rad na zajedničkim scenama u predstavi. Cijeli autorski tim ove predstave pokazao je iznimno dobru suradnju i veliko poštovanje jednih prema drugima, stvarajući time vrlo ugodnu i produktivnu atmosferu za rad, a na samom kraju i jednu vrlo uspješnu predstavu.

3.2. POKRET KAO UNIVERZALNI JEZIK

Kako sam kao svoju profesiju odabrala zvanje plesača i plesnog pedagoga, ples i pokret zaista smatram univerzalnim jezikom. Promatrajući čovječanstvo još u davnim vremenima, možemo vidjeti kako je pokret služio tomu da prenese poruku između dvoje ljudi, dvije grupe ljudi, pa čak i cijelih plemena. Prije pojave jezika i pisane riječi, ljudi su se služili pokretom kako bi međusobno komunicirali. No, pokret nije služio samu u svrhu komunikacije, već je bio važan i u mnogim ritualima. Poznato je kako ritmična glazba i ritmični pokreti koji ju prate, mogu čovjeka dovesti do određenog stanja transa, stoga i ne čudi činjenica da su ljudi u davna doba koristili pokret i ritmičnu glazbu tijekom ritualnih obreda. Pa čak i danas, gotovo da ne postoji čovjek koji se ne počne barem na neki način gibati kada čuje jasan, ponavljajući ritam. Želja za ritmičnim gibanjem i pokretom univerzalna nam je i urođena, stoga možemo govoriti o pokretu kao univerzalnom jeziku (Lehmann, 2004).

Načini kretanja i koreografiranje pokreta, kao i glazba uz koju se krećemo mijenjala se tijekom stoljeća i tisućljeća. Grupni ritualni plesovi polako su prelazili u dvorske plesove koji su bili potpuno drugačiji od svojih prethodnika, a njih su pak naslijedili tzv. „plesnjaci“ i današnji klubovi s techno glazbom. Takva evolucija grupnog načina kretanja i plesanja ne čudi jer su ples

i pokret prilagodljivi vremenu i grupnoj struji u kojoj se u tom trenutku nalaze. No individualni pokret, za razliku od grupnog, nije doživio toliku evoluciju, nego je ostao u velikoj mjeri univerzalan. Iako su se tijekom vremena pojavljivali mnogi vrsni plesači koji su postavili različite tehnike plesa (npr. Isadora Duncan, Martha Graham, Rudolf von Laban), svi oni u svojoj srži koriste pokret kao univerzalni jezik kojeg svi ljudi razumiju.

3.2.1. SUVREMENE PLESNE TEHNIKE

Vjerojatno najvažnija osoba u povijesti suvremenog plesa bila je Isadora Duncan, koju mnogi smatraju „majkom modernog plesa“, a koja je bila prva koja je u plesačima stvorila ideju o suvremenom plesu kakvog danas poznajemo (Duncan i sur., 1993; Kurth, 2001; Stewart, 2000). Njena tehnika, inspirirana antičkom Grčkom i prirodom, usmjerena je na prirodnost i slobodu pokreta i kretanja. Oslobođajući svoje plesače krutih kostima i baletnih špica, Isadora Duncan omogućila im je da „puste“ svoje tijelo, kreću se onako kako im je prirodno i slušaju što im tijelo govori. Njenu tehniku obilježava fluidno kretanje, skokovi kao i misao da se svaki sljedeći pokret rađa iz onog prethodnog (Duncan i sur., 1993; Kurth, 2001; Stewart, 2000). Svojim vjerovanjem da su pokret i ples prirodni način za izražavanje emocija, revolucionirala je razmišljanje o plesu, te je stoga danas povijesno najpoznatija plesačica suvremenog plesa.

Nakon Isadore Duncan, sljedeće važno ime koje treba spomenuti kada se govori o razvoju suvremenih plesnih tehnika je Martha Graham, za koju se često govori kako je „Picasso plesa“. Taj naziv ne čudi, zbog njenog utjecaja na razvoj modernog plesa i razbijanja dotadašnjih plesnih stereotipa. „Graham tehnika“ svoj temelj ima u osnovnoj ljudskoj radnji – disanju, a bazirana je na pokretima kontrakcije i otpuštanja, upravo poput pokreta mišića tijekom disanja (Bannerman, 1999; Foulkes, 2003; Mothe, 2006; Terry, 1978). Svojim stilom plesa, Martha je

uvela novi način izražavanja emocija u plesu, kako pozitivnih, tako i negativnih, upravo kroz kontrakciju i opuštanje mišića i pozicioniranje glave tijekom pokreta. Razvojem svoj tehnike, Graham je uvela i spiralnu figuru, odnosno spiralni pokret u svoju tehniku s ciljem dobivanja osjećaja toka pokreta (Bannerman, 1999; Foulkes, 2003; Mothe, 2006; Terry, 1978). Svojim je stilom potpuno promijenila do tada tradicionalan pogled na ples, te je njena tehnika jedna od najvažnijih koju podučavaju gotovo sve škole suvremenog plesa u svijetu.

Za razumijevanje kretanja općenito, pa tako i u kazalištu, zasigurno je najzaslužniji Rudlof von Laban. Uz Duncan i Graham, jedan od pionira suvremenog plesa kojeg poznajemo. Usmjerivši se na ekspresionizam, Laban je zaključio kako je pokret nešto što je prirodno svakoj osobi, a to je onda značilo da se to može analizirati i na neki način pratiti (Evans, 2009; Hodgson, 2016; Levy, 1988; Newlove, 1993). On je prvi započeo analizirati pokret kod čovjeka, prvenstveno plesača, te su na temelju tih zapisa i ideja njegovi nasljednici razvili Labanovu analizu pokreta, koja služi upravo opisu, vizualizaciji, interpretaciji i dokumentaciji ljudskog kretanja, a temelji se na znanjima iz područja anatomije, kineziologije i psihologije (Evans, 2009; Hodgson, 2016; Levy, 1988; Newlove, 1993). Labanova analiza pokreta uključuje kategorije tijela, truda, oblika i prostora, a danas se koristi ne samo kod plesača i glumaca, već i kod sportaša, psihoterapeuta, ali i u poslovnom savjetovanju. Ovakva analiza pokreta omogućuje razumijevanje različitog kretanja, trud koji je uložen u to kretanje, kao i mogućnosti koje proizlaze iz njega (Evans, 2009; Hodgson, 2016; Levy, 1988; Newlove, 1993). Zapisivanje u ovoj analizi temelji se na Labanovoj notaciji, odnosno apstraktnim simbolima koji opisuju smjer i razinu kretanja, dio tijela koji se kreće, trajanje te dinamičku kvalitetu nekog kretanja (Hutchinson, 1977; Hutchinson, 2015; McCaw, 2011).

Iz svega ovdje opisanog, vidljivo je kako su se pioniri modernog, odnosno suvremenog plesa, međusobno nadopunjavali i time stvorili vrlo čvrstu podlogu za sve buduće plesače, koreografe i druge izvedbene umjetnike koji koriste pokret u svojim izvedbama.

3.2.2. POKRET U PREDSTAVI

U predstavi „Život Nikole Tesle“ pokret na isti način služi tomu da prenese poruku na način koji će svatko u publici razumjeti. Kako individualni, tako i grupni pokret svih izvođača u ovoj predstavi služi tomu da kaže sve one neizgovorene riječi. Grupno kretanje koje vrijedi izdvojiti je stroj kojeg čine plesači plesnog kluba Shine. Ovaj stroj nastaje kombinacijom individualnih i parnih minijatura svih plesača, a nastaje onda kada Tesla počinje sa svojim izumima. Polako, ali sigurno individualna kretanja počinju činiti grupu koja se kreće u zajedničkom ritmu, sa zajedničkim ciljem, iako svatko u grupi izvodi svoj pokret. Iako Tesla pokušava promijeniti smjer i način kretanja pojedinim članovima grupe, oni se vraćaju svom početnom pokretu i u tom kretanju preplavljuju Teslu, ostavljajući ga na neki način slomljenim (Grotowski, 2020; Lehamn, 2004). A što je taj stroj zapravo? To neka svatko prosudi za sebe. Za nekoga su to njegovi izumi, za nekog drugog struja ili čestice, a za nekog trećeg ljudi s kojima se susretao. I svaki od tih odgovora je točan, jer odgovora na to tko su i što su oni zapravo nema. Autorska i redateljska želja je individualna procjena svakog gledatelja kao odgovor na pitanje tko su i što oni. I u tome se krije jedna od čari pokreta kao univerzalnog jezika između svih ljudi. Iako djeluje kontradiktorno, mogućnost da svatko viđeno protumači na svoj način, dubinska emocija i srž tog pokreta su ono što je u njemu zapravo važno i to je ono što dolazi do svakog gledatelja (Lehmann, 2004). A svaki gledatelj će tu emociju osjetiti. Što su plesači plesnog studija Shine predstavljali zapravo je manje bitno. Ono što je bitno je poruka

koju su prenijeli i sam kraj scene – pod „neprijateljem“, kojeg je svatko od nas u nekom trenutku doživio. I upravo je to univerzalnost pokreta kao jezika među svim ljudima. (slika 5.)

3.3. AMBIJENTALNA KULISA

Kazalište je jedan poseban i jedinstven medij kojim se prenose mnoge različite poruke. Ono koristi glumce, scenografiju, kostime, svjetlo i glazbu kao alate za prijenos poruke, kao posrednika između autora i publike. Mnoge se predstave stoga izvode upravo u kazalištu, na pozornicama, koje se nadopunjuju ovim „alatima“. Drugi način prijenosa poruke i komunikacije s publikom je korištenje vanjskih prostora, kutaka i zakutaka svijeta u kojem se nalazimo –

korištenje ambijenta kao kulise u kojoj se izvodi predstava. Općenito je ambijent nešto što našoj priči, predstavi, daje istinu i zbog toga i naša publika vjeruje našoj priči. U predstavi „Život Nikole Tesle“ korištena je otvorena ambijentalna scena, koja se odnosi na korištenje prirodnih i postojećih elemenata kao dijela scenografije, dramaturgije i režije, a u koje je potrebno minimalno intervenirati (Mijatović, 2017). U razumijevanju kako iskoristiti postojeći prostor za „vlastite potrebe“, odnosno koristiti postojeći prostor kao kulisu za igranje predstave uvelike mi je pomogao kolegij „Ambijentalno kazalište“ kod profesora Kunčevića i Novljakovića. Slušajući veliko dugogodišnje iskustvo Ivice Kunčevića i čitajući njegove zapise o radu na Dubrovačkim ljetnim igrama, poput knjige „Ambijentalnost na Dubrovačku“ (Kunčević, 2013), shvatila sam koliko ambijentalno kazalište pruža mogućnosti i prilika. Ambijentalno kazalište kao takvo postoji još od antičkih vremena, kako navodi Balzam (2014), no kao pojam unutar same kazališne umjetnosti javlja se tek 50-ih i 60-ih godina prošlog stoljeća. Upravo u tom periodu povijesti, mnogi izvođači, kao i teoretičari umjetnosti i kazališta, počeli su razmišljati o prostoru koji ih okružuje na jedan drugačiji način, a posljedično su taj prostor počeli i koristiti u svojim izvedbama (Balzam, 2014). Richard Schechner bio je jedan od pionira tog pokreta, koristeći se različitim unutarnjim i vanjskim prostorima u postavljanju i izvođenju predstava i performansa (Balzam, 2014). Postavljajući aksiome ambijentalnog kazališta, radeći prema njima i usavršavajući ih, Schechner je stvorio ambijentalno kazalište kakvo danas poznajemo – kao zajedničku kombinaciju izvođača i prostora u kojem se nalaze, u kojem izvođač mijenja prostor, ali i prostor izvođača, a u cijeli taj proces je uključena i publika koja „diše“ zajedno s predstavom (Balzam, 2014).

Mijatović (2017) navodi kako je odabir lokacije ključan za realizaciju umjetničkog projekta jer upravo lokacija mora doprinositi i dramaturškom planu. On nadalje navodi kako je

važno istražiti i povijest ambijenta i, ako je moguće, tu povijest iskoristiti u dramaturgiji i režiji predstave. Svoju misao završava rečenicom „Budući da svaka pojedina lokacija kod gledatelja nedvojbeno izaziva individualne emocije, u tom prijenosu subjektivnih osjećaja, svjetlo je odličan medij, točnije, posrednik između ambijenta i publike.“ (Mijatović, 2017, str. 13). Priče i tekstovi (npr. Foretić, 2002; Kunčević, 2013) o tomu kako je došlo do toga da se Dubrovnik i Dubrovačke ljetne igre profiliraju kao jedan „festival ambijentalnog teatra“ potaknule su me da razmislim o prostoru koji se nalazi oko mene i koji će meni, na jedan drugačiji način, dati ono što je Dubrovnik dao drugim stvarateljima i redateljima.

U predstavi „Život Nikole Tesle“ ambijent pridonosi prijenosu poruke na jedan drugačiji način. Ova predstava igrala se u selu Kozjak u Baranji, u napuštenom Društveno-kulturnom domu iz 1986. godine. Zgrada tog doma, kao i njena okolina, zapuštene su, ostavljene da trunu i da se raspadaju. Samoju zgradi su urušeni zidovi, nedostaje joj velik dio krova i sam pogled na nju ostavlja čovjeka bez riječi. I upravo je to ono što se željelo postići korištenjem ovog ambijenta. Sam život Nikole Tesle bio je težak, trnovit, isprepleten mnogim padovima i uzdizanjima, razrušen i obnovljen nekolicinu puta, a ambijent u kojem se ova predstava odigrala omogućio je da ta težina života bude još bliže publici. Sam efekt ambijenta dodatno je pojačan (minimalnom) scenografijom i rekvizitima, kao i različitim svjetlosnim rješenjima, o kojima će riječ biti nešto kasnije. Napušten prostor oko samog društvenog doma dao je i priliku pomicanja predstave, izmještanja scena na različite lokacije u samom prostoru. Ta mogućnost mobilnosti predstave omogućila je praćenje predstave kao na vremenskoj crti i kao u nekom filmu – veliki životni događaji i prekretnice u Teslinom životu odvijali su se na različitim lokacijama, dajući na taj način gledatelju priliku da uvidi sva različita mjesta u kojima je Tesla živio i radio (Brecht, 1996; Grotowski, 2020).

3.4. SVJETLO KAO JEZIK ZA SEBE

Prva pomisao kada čujemo ime Nikola Tesla zasigurno je struja, svjetlo, elektricitet. Stoga je i u predstavi koja se bavi njegovim životom svjetlo neizostavna stavka koja dodatno naglašava i podcrtava sve izgovorene, ali i neizgovorene riječi. Svjetlo, odnosno svjetlosni efekti u ovoj su predstavi prisutni od samog početka. U tome je svakako bio važan dramski tekst, u ovom slučaju svojevrsni sinopsis predstave, koji, kako navodi Mijatović (2017), daje ideju o tome kada i na kojem mjestu se radnja odvija i koji osjećaji su u njoj zaista prisutni. Iako sam imala određene ideje o tomu kako bi svjetlo u predstavi trebalo izgledati, bila sam više nego spremna prihvatiti sugestije mentora, redatelja, ali i svih drugih ljudi koji su sudjelovali u izradi ove predstave. Smatram kako nam je upravo ta međusobna komunikacija i otvorenost prema idejama omogućila da stvorimo igru svjetlima koja na najbolji način opisuje Nikolu Teslu.

Osvjetljeni radio iz kojeg čujemo Teslin glas polako nestaje u mraku, a njega nadomješta svjetlost svijeća koje Teslina majka pali, moleći se i iščekujući „dijete koje nosi svjetlo u sebi“. Uslišenje njenih molitvi dolazi u obliku krijesnica, svjetlosnih točaka koje vode Teslinu majku prema njenoj kući, gdje je čeka njen dječak nekoliko godina kasnije. Krijesnice se pojavljuju uz zvukove grmljavine jer je, kako neki izvori navode, Tesla rođen u noći velike oluje, što je protumačeno kao zlokoban znak, no njegova je majka vjerovala kako će on biti „dijete svjetlosti“. Krijesnice, a kasnije leteće kugle svjetlosti, pojavljuju se tijekom cijele predstave i vode Teslu, kao i cijelu publiku, na nove lokacije i u nova iskustva. No, svjetlo u ovoj predstavi nije simbolično samo u obliku svjetlosnih kugli i vodiča. Ono kroz cijelu predstavu boja scene, daje im na snazi ili ih pak stišava, usmjerava publiku na određene elemente, a ponekad osvjetljava i sve koji se nalaze u sceni. Svjetlo ima vrlo važnu ulogu i u projekcijama koje se javljaju kada je Tesla u svom laboratoriju. Iza mladog glumca Davora Tarbuka vidimo

fotografije Nikole Tesle, njegovih pisama i izuma, a sve one daju jedan začudno-sjetni osjećaj gledateljima predstave. Mnogi govore kako bez dobrog svjetla nema ni dobre predstave, s čime bih se složila. Svjetlo u predstavi, uz glazbu, može biti upravo onaj komadić koji će uzdići ili potopiti predstavu. Jer, bez svjetla, gledatelj ne može procijeniti što je u tom trenutku važno gledati, je li scena koju gleda topla ili hladna, kako da se osjeća prema likovima i treba li ih prihvatiti ili ne. Svjetlo u kazališnoj predstavi nit je vodilja za svakog pojedinog gledatelja i pomoć u prenošenju i razumijevanju poruke koju autor želi dati. (slike 6. i 7.)

4. USPONI I PADOVI PREDSTAVE

U ovom dijelu diplomskog rada osvrnula bih se na osobni dojam rada na predstavi „Život Nikole Tesle“, kao i na pozitivne i negativne događaje koji su me zadesili tijekom pripreme diplomskog rada. Stvarajući ovu predstavu ponovno sam si potvrdila važnost prilagodljivosti i mentalne čvrstoće koja je važna u poslu kojim se bavim.

4.1. TRAGEDIJA I PONOVI POČETAK

Predstava „Život Nikole Tesle“ nastala je slučajno, nenadano i neočekivano, a ipak je postala nešto ne što sam ponosna i što je ispunilo moje srce. Prva ideja mog diplomskog rada razmatrala je sasvim drugu temu, sasvim drugi pristup i trebala je uključivati potpuno drugačiji autorski tim. No, kako to obično biva u životu, kada je nešto jako dobro, vrlo brzo uslijedi i nešto jako loše. Tako se i u mom životu dogodila tragedija koja je skrhalo moju motivaciju i želju za izvođenjem te predstave, a uslijedile su i komplikacije s prvotnim prostorom u kojem sam željela izvoditi tu predstavu. U toj svojoj tuzi i nemoći, a kroz razgovor s prijateljima, pred mojim očima stvorila se nova ideja, potaknuta osjećajima prema mom ocu – Nikola Tesla, njegov život, odnos s majkom, odnos prema životu. Doživjela sam jedno snoviđenje koje mi je vratilo motivaciju, koje mi je dalo inspiraciju i ideju, koje mi je pomoglo da se nosim s tragedijom na jedan pozitivan način. U nekoliko dana stvorila sam novi koncept i počela istraživati njegov život, nadopunjujući i šireći svoju priču. Promijenila sam ljude, promijenila sam prostor, promijenila sam pristup i to je ono što se pokazalo uspješnim i važnim za ostvarenje ove predstave i diplomskog rada. Iako bol proživljene tragedije u meni i dalje postoji, na jedan poseban način sam i zahvalna za nju jer bez nje nikada ne bih uspjela ispričati ovu priču i posvetiti predstavu mom osobnom Nikoli Tesli – mom ocu.

4.2. VREMENSKE (NE)PRILIKE

Nakon što su se ideja i koncept naposljetku formirali i ljudi skupili, započeo je intenzivan rad i probe ove predstave. Pronašla sam novi prostor, već ranije opisani napušteni društveni dom u selu Kozjak, u kojem su se probe najčešće i održavale. Iako intenzivne, često i naporne, probe su tekle vrlo dobro i predstava je vrlo brzo počela dobivati formu u kojoj je izvedena. No, nekoliko dana pred premijeru, kiša je odlučila pomrsiti sve naše, moje planove. Premijera predstave morala je biti odgođena zbog nepovoljnih vremenskih uvjeta. Svakodnevno smo pratili vremensku prognozu, nadajući se nekoj promjeni vremena, no ona se nije nazirala. Ipak, svanuo je taj dan, dan na koji smo pomaknuli premijeru te je i tog dana cijelog prijepodneva kiša neumoljivo padala, kao da nikada neće prestati. Dogovorili smo se da ćemo čekati 15 sati, što je bilo zadnje vrijeme u danu u koje smo mogli pripremiti sve za početak predstave ili ponovno odgoditi premijeru za neki drugi dan. I, kao nekim čudom, oko 15 sati kiša se počela stišavati i mi smo se počeli pripremati za izvedbu da bi nas, tijekom priprema, čak i sunce obasjalo. Ta pojava sunca nakon toliko dana kiše podigla je naš duh i našu motivaciju te se sve do početka predstave osjetila ta jedna zajednička pozitivna energija s kojom smo ušli u samu izvedbu predstave.

4.3. SURADNJA

Prva ideja mog diplomskog rada bila je usmjerena prema velikom broju plesača i razmjerno malenom broju glumaca. No, dolaskom nove ideje i njenom razradom, uvidjela sam kako više ne postoji potreba za tolikim brojem plesača te je u predstavi „Život Nikole Tesle“ sudjelovali njih desetak. Svi oni dugogodišnji su članovi plesnog kuba Shine i imaju određeno scensko i izvedbeno iskustvo. Ipak, vjerujem da su uključivanjem u ovaj projekt i predstavu

stekli nova iskustva i znanja koja će im pomoći kasnije u životu, a isto tako vjerujem kako je i drugih suradnicima na predstavi iskustvo rada s tako mladim osobama bilo na veliku osobnu korist. Dugi niz godina bavim se pedagoškim radom i svakodnevno uviđam kako nisu učenici ovdje samo kako bi naučili znanja koja im mi prenosimo, već kako i oni na neki poseban način uče nas. Ta misao vodila me i tijekom rada na ovoj predstavi, u svakoj sceni i elementu koji je uključivao suradnju i suigru mladih plesača i iskusnijih kolega glumaca. Promatrajući jedne i druge na probama, počela sam primjećivati kako međusobno vrlo dobro surađuju, kako si međusobno pomažu i kako uče jedni od drugih. Mladi su plesači tako ovim projektom stekli iskustvo rada na kazališnoj predstavi i jednom velikom projektu koji uključuje ljude mnogih struka, dok je kolegama glumcima i redateljju ovo iskustvo dalo mogućnost učenja o tome kako pristupiti nekome tko nema ista znanja kao i oni, kako davati upute na primjeren način i općenito kako prenositi vlastito znanje nekome tko nije s njime upoznat. Ta međusobna suradnja i podrška među generacijama prožeta je i u samoj predstavi na kojoj je cijela grupa radila – majka je podržavala Nikolu, iako ga možda nije u potpunosti razumjela, ali je željela da uči i napreduje. Tu poruku sam željela usaditi cijeloj ekipi koja je radila na predstavi i nadam se da su negdje u dubini srca tu poruku ponijeli sa sobom. (slika 8.)

5. ZAKLJUČAK

Rad na predstavi „Život Nikole Tesle“ bilo je jedno neobično, pomalo izazovno, a istovremeno predivno i katarzično iskustvo. U cijelom procesu cijeli je tim, ne samo ja, nailazio na različite probleme i poteškoće, sukobe u idejama i razmišljanjima, kao i tehničke prepreke i prirodne pojave, na koje nitko nije mogao utjecati. Ipak, predstava je uspješno završena i izvedena i kao da su u tom trenutku svi zaboravili na probleme koje smo imali. Zahvalna sam što sam imala priliku raditi ovu predstavu jer sam kroz nju naučila puno o sebi, a to sam primijetila i kod mnogih ljudi koji su sudjelovali u njezinoj izradi. Raduje me činjenica da su ljudi koji su sudjelovali u radu na predstavi sada otvoreniji u komunikaciji, spremniji saslušati (pa čak i prihvatiti) ideje s kojima se možda ne slažu i općenito usmjereniji prema cilju koji svi imamo, a to je predstava i njena poruka. Nadam se da će bar djelić tog iskustva nositi sa sobom kroz život i da će im to omogućiti ne samo da budu bolji glumci, plesači, izvođači, već i da budu bolji ljudi. Jer znam kako je meni ova predstava omogućila upravo to. (slika 9.)

6. LITERATURA

- Balzam, R. (2014). *Javni objekti i javni prostori Subotice kao ambijent pozornici KPGT-a*. (Neobjavljeni specijalistički rad). Sveučilište u Novom Sadu.
- Bannerman, H. (1999). An Overview of the Development of Martha Graham's Movement System (1926–1991). *Dance Research: The Journal of the Society for Dance Research*, 17(2): 9–46.
- Brecht, B. (1996). *Dijalektika u teatru*. Nolit.
- Duncan, d., Pratl, C. i Spaltt, C. (1993). *Life Into Art. Isadora Duncan and Her World*. W. W. Norton & Company.
- Evans M (2009). *Movement training for the modern actor*. Routledge.
- Foulkes, J.L. (2003). *Modern Bodies: Dance and American Modernism from Martha Graham to Alvin Ailey*. University of North Carolina Press.
- Grotowski, J. (2020). *O kazalištu i glumi: Tekstovi iz 1965-1969*. Srednja Europa.
- Hodgson, J. (2016). *Mastering Movement, The Life and Work of Rudolf Laban*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Hutchinson, A. (1977). *Labanotation or Kinetography Laban: The System of Analyzing and Recording Movement*. Theatre Arts Books.
- Hutchinson, A. (2015). *Early Development and Publications in Kinetography Laban/Labanotation*. Dance Notation Bureau Library.
- Kunčević, I. (2013). *Ambijentalnost na dubrovačku*. Biblioteka Mansioni.
- Kurth, P. (2000). *Isadora: A Sensational Life*. Little Brown.
- Lehmann, H.T. (2004). *Postdramsko kazalište*. Centar za dramsku umjetnost.

- Levy, F.J. (1988). *Laban movement analysis and dance therapy in the United States. Dance/movement therapy: a healing art*. AAHPERD Publications.
- Matačić, S. (2003). *Psihoanaliza i kreativnost*. Skripta za studente ADU.
- Mijatović, M. (2017). *Oblikovanje svjetla u ambijentalnim produkcijama - tehnički i umjetnički pristup*. Neobjavljen magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu.
- Mothe, K.L. (2006). *Nietzsche's Dancers: Isadora Duncan, Martha Graham, and the Reevaluation of Christian Values*. Palgrave Macmillan.
- Newlove, J. (1993) *Laban for Actors and Dancers: Putting Laban's Movement Theory into Practice*. Nick Hern Books.
- Stewart, J. (2000). *Sacred woman, sacred dance: Awakening Spirituality Through Movement and Ritual*. Inner Traditions.
- Terry, W. (1978). *I Was There: Selected Dance Reviews and Articles--1936-1976*. The Dance program. Audience Arts.

7. SAŽETAK

Mira Sekereš u svom diplomskom ispitu „Život Nikole Tesle“ pokušala je objediniti sva kazališna vizualna sredstva, kao i svu teatarsku dijalektiku kako bi odnos između majke i sina prikazala kroz život jednog od najvećih znanstvenika prošlog stoljeća. U suradnji s raznim profesorima, upijajući znanja kroz dvije godine diplomskog studija Neverbalni teatar, Mira Sekereš učinila je sve kako bi osječku alternativnu scenu obogatila prvom u nizu njezinih predstava ili koncepata. U ovom diplomskom radu objasniti će svoje umjetničke, teorijske i praktične alate kojima se služila, a s ciljem kako bi što bliže predočila proces rada na predstavi, kao i njezina vlastita razmišljanja.

Ključne riječi: ambijentalni teatar, Nikola Tesla, pokret, neverbalni teatar

Summary

Mira Sekereš in her master thesis "The Life of Nikola Tesla" tried to combine all theatrical visual means, as well as all theatrical dialectics, in order to show the relationship between mother and son through the life of one of the greatest scientists of the last century. In cooperation with various professors, absorbing knowledge through two years of graduate university study of Non-verbal Theater, Mira Sekereš did everything to enrich Osijek's alternative scene with the first in a series of her performances or concepts. In this thesis, she will explain her artistic, theoretical and practical tools that she used, with the aim of presenting as closely as possible the process of working on the play, as well as her own thoughts.

Key words: ambient theater, Nikola Tesla, movement, non-verbal theater

8. ŽIVOTOPIS

Mira Sekereš rođena je 14. srpnja 1978. godine u Osijeku. Nakon završetka srednje škole, svoje obrazovanje nastavlja razvijajući svoje plesne i pedagoške vještine te 2006. stiče zvanje diplomiranog voditelja rada s mladima i pedagogije u Centru za socijalno podučavanje u Osijeku. U Zagrebu pohađa studij Waldrofske pedagogije te studij za voditelja plesnih tehnika na Pučkom otvorenom učilištu u Zagrebu, dok u Ljubljani pohađa dvogodišnji studij za kreativni ples na akademiji Createart. Tijekom godina pohađa seminare različitih plesnih tehnika u Hrvatskoj i inozemstvu, a sve primjenjuje u svom radu kao plesačica i voditeljica plesnog studija Shine. Uz to, ima veliko koreografsko iskustvo koje joj je donijelo niz nagrada kroz godine. Osim aktivnog rada u plesnom studiju Shine, tajnica je Društva naša djeca Osijek te je zaposlena kao klaun doktor pri Crvenim nosovima – klaunovima doktorima.